

Yttrande
2025-06-04

RA-KS 2025/00409
Ert dnr Fi2025/00457

Finansdepartementet

Riksarkivets yttrande över betänkandet AI-kommissionens Färdplan för Sverige (SOU 2025:12)

Riksarkivet är positiv till färdplanens inriktning, men har svårt att bedöma konsekvenserna av förslagen eftersom de inte är tillräckligt utredda.

Tillgång till data är en förutsättning

Riksarkivet instämmer i behovet av att möjliggöra datadelning för att stärka utvecklingen och användningen av AI i Sverige. För att detta ska vara möjligt måste emellertid de rättsliga förutsättningarna utredas inom ramen för en statlig utredning. Frågor om dataskydd och molntjänster har visat sig medföra stora utmaningar för enskilda myndigheter och det är även viktigt att inte bygga in ett beroende till utomeuropeiska tjänster. De rättsliga frågorna måste utredas om myndigheter ska få i uppdrag att öka AI-användningen.

Som statlig arkivmyndighet är Riksarkivet en viktig aktör när det gäller tillgång till nationell data. Hos myndigheten förvaras en unik mängd data, både analog och digital. Riksarkivet har också föreskriftsrätt på informationsområdet och reglerar vilka uppgifter som måste bevaras av statliga myndigheter, uppgifter som sedan finns tillgängliga för forskning och utveckling. Regleringen håller ihop informationshanteringen på det digitala området.

För att en ökad datadelning ska vara möjlig krävs, förutom utredda rättsliga förutsättningar, ekonomiska satsningar på förädling av data. Tillgång till information är nämligen inte samma sak som att informationen är användbar för AI-utveckling. Stora delar av Riksarkivets arkivbestånd är analoga. För att materialet ska vara användbart krävs därför ökade resurser för digitisering och migrering till AI-kompatibla format. Det krävs också ökade resurser för granskning av det material som kan tillgängliggöras på detta sätt, till exempel genom anonymisering. Riksarkivet vill framhålla att det är förenat med stora kostnader att ta fram användningsbar data, vilket inte speglas i den ekonomiska beräkning som AI-kommissionen gjort. Ett sådant arbete kan inte göras med tillfälliga budgettillskott utan kräver en långsiktig investering.

En svensk språkmodell

Riksarkivet är positiv till förslaget om framtagande av en svensk språkmodell. Riksarkivet har även kompetens och vilja att delta i ett sådant arbete. Inom ramen för myndighetens AI-labb har Riksarkivet tagit fram flera AI-modeller till nytta för allmänhetens tillgång av information, bland annat modeller för transkribering och indexering.

Fler sätt att hitta data

I anslutning till de förslag som syftar till att underlätta för enskilda att hitta offentliga data vill Riksarkivet lyfta myndighetens arbete med en nationell databas med information om arkiv (NAD). NAD ger en överblick av anslutna aktörers arkiv, det vill säga den information som aktören förvarar, och kan användas av enskilda och myndigheter genom en öppen internetsida. Databasen används ofta av forskare och enligt Riksarkivets uppfattning kan NAD få stor betydelse i arbetet med tillgängliggörande av data. För att NAD ska utvecklas och omfatta fler aktörer krävs, förutom ökade resurser, ett tydligare uppdrag innefattande personuppgiftsbehandling och krav på anslutning för alla offentliga aktörer.

Utmaningar med krav på digital informationsförvaltning

Riksarkivet instämmer i behovet av standarder som möjliggör interoperabel datadelning. Som statlig arkivmyndighet med föreskriftsrätt på informationsområdet utgör Riksarkivet en viktig del i detta arbete.

Det är otydligt vad som menas med förslaget om krav på digital informationsförvaltning och om det skulle omfatta hela eller delar av arkivmyndighetens datamängd. Vid utformning av sådan reglering måste utmaningarna för arkivmyndigheter beaktas. Riksarkivet förvarar stora mängder analog information från flera olika arkivbildare och det finns inte möjlighet för myndigheten att inom ramen för nuvarande anslag upprätta en modern digital informationsförvaltning omfattande all denna information. Det är också oklart hur kravet på en dataplan skulle förhålla sig till andra dokumentationsskyldigheter inom offentlig förvaltning.

Beslut i detta ärende har fattats av riksarkivarien Karin Åström Iko efter föredragning av verksjuristen Sofie Wildiér. Vid ärendets slutliga beredning har avdelningschefen tillika chefsjuristen Jens Västberg, avdelningschefen Per-Arne Wikström och enhetschefen David Haskiya deltagit.

Karin Åström Iko

Sofie Wildiér